MAGICKÝ PRÍBEH O SPOLUPATRIČNOSTI A IDENTITE,
O LÁSKE A TRAUME, O SILE PRÍRODY A NOVÝCH ZAČIATKOCH

ELIF SHAFAK

OSTROV STRATENÝCH STROMOV

TATRAN

OSTROV STRATENÝCH STROMOV

Od autorky v slovenčine vyšlo

Architektov učeň

Rebelka z Istanbulu

Štyridsať pravidiel lásky

ELIF SHAFAKOVÁ

OSTROV STRATENÝCH STROMOV

TATRAN

Z anglického originálu Elif Shafak: THE ISLAND OF MISSING TREES,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Viking, an imprint of Penguin Random House,
Londýn 2021,
preložila Veronika Maťúšová.
Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2023 ako 5402. publikácia
a 193. zväzok edície LUK – Knižnica svetových bestsellerov.
Vydanie I.
Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval Peter Zentko.
Zodpovedná redaktorka Danka Šinková
Odborná jazyková spolupráca Ivana Čorná, Gabriel Pirický
Jazykové redaktorky Zlata Sršňová, Zuzana Šulajová
Technický redaktor Peter Zentko
Sadzba AldoDesign
Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

Preklad literárneho diela podporil z verejných zdrojov formou štipendia
Fond na podporu umenia.

fond
na podporu
umenia

All rights reserved.

Macbeth (úryvok z prekladu) © Ľubomír Feldek
Metamorfózy © Ignác Šafár
Copyright © 2021 by Elif Shafak
Translation © Veronika Maťúšová 2023
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2023

ISBN 978-80-222-1435-3

Prisťahovalcom a vyhnancom po celom svete,
vykoreneným, presadeným, bez koreňov,

a stromom, čo sme zanechali,
zakorenenym v našich spomienkach…

Kto nenavštívil čilský les, nepozná túto planétu.
Ja som vyšiel z tej zeme, toho blata, toho ticha, aby
som sa túlal a spieval po celom svete.

Pablo Neruda, *Memoirs (Memoáre)*

Bude tiecť krv. Krv si vraj žiada krv.
Kameň sa pohol, prehovoril strom…

William Shakespeare, *Macbeth*

Obsah

Prológ: Ostrov		13
PRVÁ ČASŤ	Ako zakopať strom	19
DRUHÁ ČASŤ	Korene	77
TRETIA ČASŤ	Kmeň	139
ŠTVRTÁ ČASŤ	Konáre	181
PIATA ČASŤ	Ekosystém	241
ŠIESTA ČASŤ	Ako vykopať strom	285
Poznámka pre čitateľa		317
Slovník		321
Poďakovanie		325

Ostrov

Kde bolo, tam bolo, kdesi v spomienkach, na vzdialenom konci Stredozemného mora, ležal ostrov taký nádherný a belasý, že mnohí cestovatelia, pútnici, križiaci a kupci, ktorí sa doň zamilovali, buď už nikdy nechceli odísť, alebo sa ho pokúsili odtiahnuť na konopných lanách až do svojich domovín.

Legenda? Možno.

Legendy nám však majú pripomínať to, na čo história zabudla.

Prešlo veľa rokov, odkedy som odtiaľ ušla na palube lietadla v kufri z mäkkej čiernej kože, a už som sa nikdy nevrátila. Odvtedy som si osvojila novú krajinu, Anglicko, kde som vyrástla a rozkvitla, no neprejde jediný deň, aby som sa netúžila vrátiť. Domov. Vlasť.

Určite je stále tam, kde som ju nechala, stúpa a klesá s vlnami, čo sa rozbíjajú a penia na jej rozoklanom pobreží. Na križovatke troch kontinentov – Európy, Afriky, Ázie – a Levanty, toho rozľahlého a nepreniknuteľného kraja, ktorý už z dnešných máp úplne zmizol.

Mapa je dvojrozmerný obraz s dohodnutými symbolmi a zakreslenými čiarami, ktoré rozhodujú, kto bude naším nepriateľom a kto naším priateľom, kto si zaslúži našu lásku, kto nenávisť a kto číru ľahostajnosť.

Kartografia je iný názov pre príbehy písané víťazmi.

Príbehy písané porazenými názov nemajú.

Takto si ho pamätám ja: zlaté pláže, tyrkysové vody, jasná obloha. Každý rok sa na brehu vynorili morské korytnačky, aby nakládli vajcia do púdrového piesku. Neskorý popoludňajší vietor privial vôňu gardénií, cyklámenu, levandule, zemolezu. Košaté vetvy vistérie sa ťahali po vybielených múroch, pokúšali sa dotknúť oblakov, dúfali spôsobom,

akým dúfajú len rojkovia. Keď vám pokožku ako vždy pobozkala noc, cítili ste v jej dychu jazmín. Žiarivý a nežný mesiac visel nad strechami a vrhal jasný svit do úzkych uličiek a dláždených ulíc. No aj tak sa tieňom podarilo prikradnúť do svetla. V tme sa šíril šepot o nedôvere a sprisahaní. Lebo ostrov bol rozštiepený na dve polovice – severnú a južnú. V každej z nich prevládal iný jazyk, iné písmo, iné spomienky, a keď sa ostrovania modlili, len zriedka to bolo k tomu istému bohu.

Hlavné mesto pretínal deliaci múr, presekával ho napoly ako zárez do srdca. Pozdĺž demarkačnej čiary – hranice – stáli polorozpadnuté domy posiate dierami od guliek, prázdne dvory zjazvené výbuchmi granátov, zadebnené skrachované obchody, ozdobné brány visiace v čudných uhloch zo zlomených pántov, luxusné autá z inej doby hrdzavejúce pod nánosmi prachu… Cesty blokovali kotúče ostnatých drôtov, hŕby vriec s pieskom, sudy plné betónu, protitankové zákopy a strážne veže. Ulice sa končili náhle ako nedokončené myšlienky, nespracované pocity.

Keď práve vojaci neboli na pochôdzke, stáli na stráži s guľometmi – mladí, znudení, osamelí chlapi z rôznych kútov sveta, čo o ostrove a jeho zložitej histórii vedeli len málo, kým ich neprevelili do tohto neznámeho prostredia. Na múroch viseli úradné tabule, na ktorých výraznými farbami a veľkými písmenami stálo:

ZÁKAZ VSTUPU ZA TENTO BOD

NEPRIBLIŽOVAŤ SA! NEPOVOLANÝM VSTUP ZAKÁZANÝ!

ZÁKAZ FOTOGRAFOVANIA A NAKRÚCANIA

A potom, trochu ďalej popri barikáde, nejaký okoloidúci nezákonne dopísal na sud kriedou:

VITAJTE V KRAJINE NIKOHO

Rozdelenie, ktoré rozorvalo Cyprus z jedného konca na druhý, nárazníková zóna s hliadkujúcimi jednotkami Spojených národov, me-

ralo asi stoosemdesiat kilometrov a niekde malo na šírku aj šesť a pol kilometra, inde iba pár metrov. Prechádzalo cez všemožné typy krajiny – opustené dediny, pobrežné oblasti, mokrade, prielohy, borovicové lesy, úrodné pláne, medené bane a archeologické náleziská –, hadilo sa ako duch akejsi pradávnej rieky. No práve tu, naprieč hlavným mestom a okolo neho, bolo viditeľnejšie, hmatateľnejšie a teda i hrôzostrašnejšie.

Nikózia, jediná rozdelená metropola na svete.

Znelo to takmer pozitívne, keď sa to opísalo takto: ako niečo výnimočné, ak nie dokonca jedinečné, akoby sa vymykala gravitácii, ako jediné zrnko piesku v práve obrátených presýpacích hodinách, čo padá hore. V skutočnosti však Nikózia nebola nijaká výnimka, len ďalšie meno na zozname segregovaných miest a rozdelených komunít, tých, čo patrili minulosti, aj tých, ktoré to ešte len čakalo. V tej chvíli však vytŕčala ako zvláštnosť. Posledné rozdelené mesto v Európe.

Moje rodné mesto.

Existuje veľa vecí, ktoré hranica – aj taká jasne stanovená a dobre strážená ako táto – nezastaví. Eteziánsky vietor, napríklad, nežne pomenovaný, ale prekvapivo silný *meltemi* či *meltem*. Motýle, kobylky a jašterice. Slimáky tiež, nech aj sú žalostne pomalé. Príležitostne narodeninový balón, čo unikol z detského zovretia, vyletel na oblohu a zatúlal sa na opačnú stranu – na nepriateľské územie.

A potom vtáky. Modré volavky, čiernohlavé strnádky, včeláre lesné, žlté trasochvosty, kolibiariky spevavé, strakoše bieločelé a, moje obľúbené, vlhy obyčajné. Pristavia sa tu uprostred svojej dlhej cesty až zo severnej pologule, po tom, ako migrovali najmä cez noc, na koncoch krídel sa im zbierala tma a vyrývala im červené kruhy okolo očí, a zase pokračujú ďalej do Afriky. Pre nich je ostrov miestom odpočinku, nádychom v príbehu, medzipriestorom.

V Nikózii je kopec, kde si vtáky všetkých perí chodia zháňať potravu a kŕmiť sa. Husto ho porastá neudržiavané tŕnie, pichľavá žihľava a hrče vresu. Uprostred tej divočiny stojí stará studňa s kladkou, čo aj

pri najmenšom potiahnutí vŕzga, a s kovovým vedrom priviazaným k rozstrapkanému lanu pokrytému riasami, lebo sa dlho nepoužívalo. Hlboko vnútri je vždy tma ako v rohu a treskúca zima, aj keď priamo nad hlavou pečie zúrivé poludňajšie slnko. Studňa je hladná papuľa čakajúca na ďalšie jedlo. Zožerie každý lúč slnka, každú stopu po teple a každú smietku zovrie vo svojom pretiahnutom kamennom hrdle.

Ak sa tu niekedy ocitnete, a ak sa, zo zvedavosti či inštinktu, nahnete ponad okraj a zahľadíte sa dnu, oči sa vám po chvíli prispôsobia a možno dolu zazriete záblesk ako prchavý odraz od šupín ryby, kým sa ponorí späť do vody. Nenechajte sa však oklamať. Tam dole nie sú žiadne ryby. Žiadne hady. Žiadne škorpióny. Žiadne pavúky nevisia z hodvábnych nití. Ten záblesk nevytvára nijaká živá bytosť, ale starožitné vreckové hodinky – osemnásťkarátové zlato zaliate v perleti s vygravírovanými slovami básne:

Tvojím osudom je prísť na to miesto,
no radšej sa neponáhľaj s cestou…

A vzadu sú vyryté dve písmená, alebo, presnejšie povedané, to isté písmeno dvakrát:

Y & Y

Studňa má vyše desať metrov na hĺbku a vyše metra na šírku. Postavili ju z mierne zakrivených stavebných kameňov, ktoré klesajú v identických horizontálnych radoch až celkom dolu k mĺkvej a stuchnutej vode. Na dne sú uväznení dvaja muži. Majitelia obľúbenej taverny. Obaja majú štíhlu postavu a priemernú výšku a veľké odstávajúce uši, o ktorých kedysi radi vtipkovali. Obaja sa narodili a vyrástli na tomto ostrove a ako štyridsiatnikov ich uniesli, zbili a zavraždili. Do tejto studne ich hodili po tom, ako ich najprv priviazali reťazou jedného k druhému a nato k trojlitrovému súdku od olivového oleja plného betónu, aby sa uistili, že sa už nikdy nevyplavia. Vreckové hodinky, ktoré mal jeden z nich pri sebe v deň únosu, sa zastavili presne osem minút pred polnocou.

Čas je spevavec a ako hocijakého iného spevavca ho možno zajať.

Dá sa uväzniť v klietke, a to na oveľa dlhšie, než by ste považovali za možné. Čas však neudržíte pod kontrolou navždy.

Žiadne zajatie netrvá večne.

Jedného dňa voda rozožerie kov, reťaze prasknú a tvrdé srdce betónu zmäkne, ako sa to po rokoch stáva aj tým najtvrdším srdciam. Až potom dve telá, konečne slobodné, vyplávajú k štrbine oblohy nad hlavou a zatrbliecu sa v odrazenom slnečnom svetle. Vystúpia k tomu nádhernému blankytu, najprv pomaly, potom rýchlo a horúčkovito, ako lovci perál lapajúci po vzduchu.

Skôr či neskôr sa tá stará polorozpadnutá studňa na tom osamelom prekrásnom ostrove na vzdialenom konci Stredozemného mora zrúti a jej tajomstvo vyjde na povrch, ako sa to napokon nevyhnutne musí stať s každým tajomstvom.

PRVÁ ČASŤ

Ako zakopať strom